

УДК 342.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-154-158

Кузьменко Оксана Володимирівна,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
завідувач кафедри публічного та міжнародного права
ННІ «Юридичний інститут Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»
e-mail: kov2101@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0830-766X>

Чорна Вікторія Григорівна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та міжнародного права
ННІ «Юридичний інститут Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»
e-mail: demidenkov@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-6072-0283>

Кожура Людмила Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор,
директор ННІ «Юридичний інститут Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»
e-mail: lepel@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4100-9530>

НУМІЗМАТИЧНА ПРОДУКЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У даній статті акцентовано увагу на понятті та характерних рисах нумізматичної продукції, що випускає Національний банк України.

Визначено, що нумізматична продукція Національного банку України є елементом культурно-історичного наслідування України та брендінгової діяльності Національного банку України, що може бути предметом колекціонування, вираженням національно-патріотичної ідентичності.

В цілому, нумізматична продукція Національного банку України має не тільки матеріальну цінність, але і важливий символічний та культурний вплив на суспільство.

Характерними рисами нумізматичної продукції, що випускає Національний банк України є: 1) випускаються для відзначення важливих подій в історії України, таких як ювілеї незалежності, історичні події, великі досягнення тощо; 2) може бути важливим інструментом для привертання уваги до культурних та історичних багатств України. Монети можуть відображати унікальні аспекти національної спадщини, пам'ятки архітектури, видатні постаті, та інше; 3) сприяє розширенню нумізматичного обігу в Україні та за її межами, привертаючи увагу колекціонерів та інвесторів до українських монет та медалей; 4) продаж нумізматичних виробів може слугувати додатковим джерелом фінансування для Національного банку або благодійних цілей, таких як фінансування соціальних проектів, культурних ініціатив, чи допомога благодійним організаціям; 5) випуск нумізматичної продукції може стимулювати інтерес громадськості до фінансової та економічної освіти, а також до збереження історії та культурної спадщини.

До проблемних аспектів з якими зіштовхується Національний банк України в процесі здійснення даного виду регулювання є: 1) невизначеність нормативно-правового середовища; 2) фальсифікація та шахрайство. Зростання попиту на нумізматичні вироби може породжувати проблеми з фальсифікацією монет та інших артефактів; 3) неоднаковість стандартів якості; 4) податкове регулювання, яке застосовується до нумізматичної продукції, може впливати на цінову динаміку та збереження цінності виробів; 5) окремим проблемним питанням є обмеження експорту та імпорту нумізматичної продукції для збереження культурної спадщини; 6) контроль за законністю права власності на нумізматичну продукцію.

Ключові слова: банки України, Національний банк України, банківська система, нумізматична продукція, банківська діяльність, регулятор, пам'ятні монети України, інвестиційні монети України, пам'ятні банкноти, сувенірна продукція.

Chorna V., Kuzmenko O., Kozhura L. NUMISMATIC PRODUCTS OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE: ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECT

This article focuses on the concept and characteristic features of numismatic products issued by the National Bank of Ukraine.

It was determined that the numismatic products of the National Bank of Ukraine are an element of the cultural and historical imitation of Ukraine and the branding activity of the National Bank of Ukraine, which can be an object of collection, an expression of national-patriotic identity.

In general, numismatic products of the National Bank of Ukraine have not only material value, but also an important symbolic and cultural impact on society.

The characteristic features of numismatic products issued by the National Bank of Ukraine are: 1) issued to commemorate important events in the history of Ukraine, such as anniversaries of independence, historical events, great achievements, etc.; 2) can be an important tool for drawing attention to the cultural and historical wealth of Ukraine. Coins can reflect unique aspects of national heritage, architectural monuments, prominent figures, etc.; 3) promotes the expansion of numismatic circulation in Ukraine and beyond, attracting the attention of collectors and investors to Ukrainian coins and medals; 4) the sale of numismatic products can serve as an additional source of financing for the National Bank or charitable purposes, such as financing social projects, cultural initiatives, or assistance to charitable organizations; 5) the issue of numismatic products can stimulate public interest in financial and economic education, as well as in the preservation of history and cultural heritage.

The problematic aspects that the National Bank of Ukraine faces in the process of implementing this type of regulation are: 1) the uncertainty of the regulatory and legal environment; 2) falsification and fraud. The growing demand for numismatic products can create problems with the counterfeiting of coins and other artifacts; 3) uneven quality standards; 4) tax regulation applied to numismatic products can affect the price dynamics and preservation of the value of products; 5) a separate problematic issue is the restriction of export and import of numismatic products to preserve cultural heritage; 6) control over the legality of ownership of numismatic products.

Key words: banks of Ukraine, National Bank of Ukraine, banking system, numismatic products, banking activity, regulator, commemorative coins of Ukraine, investment coins of Ukraine, commemorative banknotes, souvenir products.

Постановка проблеми. Проблема визначення нумізматичної продукції може виникнути через неоднозначність поняття та його інтерпретацію. Деякі аспекти, які можуть становити труднощі в визначенні, обумовлені: різноманітністю нумізматичних виробів (монети, банкноти, медалі, жетони, марки, а також різні сувеніри і вироби з металу чи інших матеріалів). Розмаїття цих виробів може створювати складнощі в чіткому визначенні того, що належить до нумізматичної продукції; специфічним цільовим призначенням, адже, деякі вироби можуть мати подвійне призначення, наприклад, бути колекційними предметами та мати функціональне застосування (наприклад, пам'ятні монети, які вводяться в обіг). Це може викликати плутанину у визначенні, чи вони вважаються нумізматичною продукцією чи ні; складності об'єктивної оцінки, маємо на увазі, що визначення, що є цінним для нумізматиків чи колекціонерів, може бути відносною концепцією. Різні колекціонери можуть цінувати різні аспекти та періоди у своїй діяльності; інноваційність в продукції, що обумовлено появою нових технологій та матеріалів, що спричиняють виникнення нових форм нумізматичної продукції, що ускладнює її визначення. Наприклад, електронні артефакти чи блокчейн-засновані нумізматичні вироби.

Враховуючи ці аспекти, важливо встановлювати чіткі критерії та стандарти для визначення нумізматичної продукції в різних контекстах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Марджорі Х. Ейкін, Джеймс К. Бард, Кевін Акін досліджували нумізматичні підходи до аналізу, методи винайдення монет, паперові гроші, медалі; Орлик В., Кулешок С., Шатайло М. досліджували генезис нумізматички на території України.

Метою статті є розкриття поняття, характерних особливостей та видів нумізматичної продукції Національного банку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постановою правління Національного банку України «Про затвердження Правил реалізації нумізматичної продукції Національного банку України засобами вебсайту» від 16.11.2020 р. № 146 та Інструкцією про організацію виготовлення, випуску в обіг і реалізації пам'ятних та інвестиційних монет України, сувенірної продукції від 30.05.2012 р. № 213 визначено, що нумізматична продукція Національного банку – це пам'ятні монети України з дорогоцінних та недорогоцінних металів, інвестиційні монети України, пам'ятні банкноти, сувенірна продукція з недорогоцінних металів [вироби з використанням розмінних і обігових монет або банкнот національної валюти України, вироби в сувенірній упаковці, нерозрізані аркуші банкнот, а також вироби, що не містять монет або банкнот національної валюти та не виконують функцій засобу платежу (медалі, сувенірні монети та банкноти)], сувенірна продукція з дорогоцінних металів [вироби з дорогоцінних металів, що не містять монет або банкнот національної валюти та не виконують функцій засобу платежу (сувенірні срібні гривні, сувенірні вироби, які імітують банкноти, медалі)], сувенірні монети та інша продукція Національного банку, що випускається БМД [2; 3].

Втім слід відзначити, що перелік нумізматичної продукції, який визначений в постановах правління Національного банку України [2] та [3] є різним, а більш повний перелік визначений в Правилах реалізації нумізматичної продукції Національного банку України засобами вебсайту, що включає в себе наступні види:

1) пам'ятні монети України (далі - пам'ятні монети) - монети із дорогоцінних або недорогоцінних металів, які виготовлені із застосуванням спеціальних технологій, що забезпечують підвищену якість монет, і випускаються в обіг Національним банком обмеженими тиражами з нагоди відзначення ювілейних дат, пам'ятних подій історії та сучасності, заходів з охорони навколишнього природного середовища, інших подій

суспільного життя [2]. Станом на 01.01.2023 р. згідно Плану випуску пам'ятних та інвестиційних монет України, сувенірної продукції на 2023 рік передбачено випуск пам'ятних та інвестиційних монет України, сувенірної продукції на 2023 рік заплановано випуск 26 нових пам'ятних монет, серед яких «Країна супергероїв. Дякуємо енергетикам!», «Захисники неба» та інші [4].

Пам'ятні монети часто використовуються для представницьких цілей, оскільки вони мають високу художню цінність і становлять відмінний подарунок для спеціальних заходів, таких як ювілеї, відкриття нових будівель або історичних подій [5, с.461].

2) інвестиційні монети України (далі - інвестиційні монети) - монети, вироблені з дорогоцінних металів з пробами для золота - 999,9, для срібла - 999,9, для платини - 999,5, які призначені для інвестування та накопичення [2];

3) пам'ятні банкноти - банкноти національної валюти України, що випускаються спеціальним тиражем до визначних подій та ювілейних дат, святкування яких відзначається на державному рівні, у тому числі банкноти діючого номінального ряду з нанесенням додаткових елементів дизайну тощо [2];

4) сувенірна продукція - продукція з недорогоцінних металів (вироби з використанням розмінних і обігових монет або банкнот національної валюти України, у тому числі в сувенірній упаковці, нерозрізані аркуші банкнот, а також вироби, які не містять монет або банкнот національної валюти та не виконують функції засобу платежу (медалі, сувенірні монети та банкноти тощо), та продукція з дорогоцінних металів (вироби з дорогоцінних металів, які не містять монет або банкнот національної валюти та не виконують функції засобу платежу (сувенірні срібні гривні, сувенірні вироби, які імітують банкноти, медалі тощо), що передбачено планом випуску пам'ятних та інвестиційних монет, сувенірної продукції [2].

5) сувенірні монети - різновид пам'ятних монет, які за розміром і дизайном повторюють обігові або розмінні монети України в дорогоцінному металі, або такі, що мають інші технічні характеристики, форму, якість карбування тощо, і випускаються в обіг Національним банком обмеженими тиражами [2].

Таким чином, нумізматична продукція Національного банку України є елементом культурно-історичного наслідування України та брендінгової діяльності Національного банку України, що може бути предметом колекціонування, вираженням національно-патріотичної ідентичності.

В цілому, нумізматична продукція Національного банку України має не тільки матеріальну цінність, але і важливий символічний та культурний вплив на суспільство.

На нашу думку, характерними рисами нумізматичної продукції, що випускає Національний банк України є:

1) випускаються для відзначення важливих подій в історії України, таких як ювілеї незалежності, історичні події, великі досягнення тощо;

2) може бути важливим інструментом для привертання уваги до культурних та історичних багатств України. Монети можуть відображати унікальні аспекти національної спадщини, пам'ятки архітектури, видатні постаті, та інше;

3) сприяє розширенню нумізматичного обігу в Україні та за її межами, привертаючи увагу колекціонерів та інвесторів до українських монет та медалей;

4) продаж нумізматичних виробів може слугувати додатковим джерелом фінансування для Національного банку або благодійних цілей, таких як фінансування соціальних проектів, культурних ініціатив, чи допомога благодійним організаціям;

5) випуск нумізматичної продукції може стимулювати інтерес громадськості до фінансової та економічної освіти, а також до збереження історії та культурної спадщини.

Одним з монопольних повноважень Національного банку України є регулювання випуску та обігу нумізматичної продукції. Для забезпечення організації готівкового грошового обігу Національний банк здійснює: виготовлення банкнот і монет; зберігання банкнот і монет безпосередньо або у банках, уповноважених ним на зберігання та для проведення операцій із ними; визначення вимог до банків, що можуть бути уповноважені на зберігання банкнот і монет та для проведення операцій з ними, встановлення порядку зберігання такими банками банкнот і монет та проведення операцій із ними; створення резервних фондів банкнот і монет; встановлення номіналів, систем захисту, платіжних ознак та дизайну банкнот та монет, а також обмежень щодо використання систем захисту, платіжних ознак та відтворення елементів дизайну банкнот та монет; 4) встановлення порядку заміни пошкоджених банкнот і монет [1].

Банками-дистрибуторами нумізматичної продукції є: АТ АБ "УКРГАЗБАНК" (12% від тиражу нумізматичної продукції з 24.10.2023); АТ КБ "ПриватБанк" (12% від тиражу нумізматичної продукції з 24.10.2023); АТ "ТАСКОМБАНК" (8% від тиражу нумізматичної продукції з 24.10.2023); АТ "АБ "РАДАБАНК" (8% від тиражу нумізматичної продукції з 24.10.2023).

Національний банк України встановлює правила щодо випуску та обігу пам'ятних монет, а також вимоги до їх зберігання та обліку. Для банків, які здійснюють операції з пам'ятними монетами, важливо дотримуватись встановлених норм та правил, оскільки невиконання цих вимог може призвести до порушення законодавства та штрафних санкцій. НБУ випускає пам'ятні монети в обмеженій кількості, тому банки можуть стикнутися з обмеженнями на кількість монет, які вони можуть придбати. Окрім того, вартість пам'ятних монет може коливатися залежно від рівня попиту та зміни курсу національної валюти. [5, с.460].

Пам'ятні монети можуть бути продані клієнтам банку або іншим банкам. Нереалізовані пам'ятні монети банк може пізніше повернути Національному банку за їх номінальною вартістю.

Усю нумізматичну та сувенірну продукцію для Національного банку виготовляє виключно його структурний підрозділ – Банкотно-монетний двір НБУ. На кожній монеті чи медалі, яку відкарбували на Банкотно-монетному дворі НБУ, можна знайти логотип цього виробництва – лілію з трьох пелюсток. В Україні карбувати та вводити в обіг монети може виключно Національний банк.

Нумізматична програма Національного банку передбачає переважно випуск пам'ятних та інвестиційних монет. Вони мають номінали (2, 5, 10, 20 гривень) та є платіжними засобами в нашій країні. Також у межах нумізматичної програми Національний банк може випускати пам'ятні медалі (без номіналу) та іншу сувенірну продукцію (сувенірні банкноти, значки тощо).

Реалізація нумізматичної продукції здійснюється за роздрібними цінами, що діють на дату здійснення покупцями операцій з придбання нумізматичної продукції. Вартість нумізматичної продукції включає всі операційні витрати Національного банку, пов'язані з її виготовленням та реалізацією, і розраховується відповідно до встановленого в Національному банку порядку ціноутворення [2, п.27-28].

До проблемних аспектів з якими зіштовхується Національний банк України в процесі здійснення даного виду регулювання є:

1) невизначеність нормативно-правового середовища. В нормативних актах Національного банку України [2; 3] не завжди чітко визначено, які вироби вважаються нумізматичною продукцією, а також які саме аспекти цієї сфери підлягають регулюванню. Відсутність конкретних норм та стандартів, а також неоднозначність в їх номенклатурі може призводити до непорозумінь та суперечок щодо регулювання нумізматичної продукції;

2) фальсифікація та шахрайство. Зростання попиту на нумізматичні вироби може породжувати проблеми з фальсифікацією монет та інших артефактів. Це може призводити до обману споживачів та підірвання довіри до нумізматичного ринку та монопольної діяльності Національного банку України;

3) неоднаковість стандартів якості. Це може призводити до непорозумінь та ускладнювати міжнародний обмін та торгівлю нумізматичною продукцією;

4) податкове регулювання, яке застосовуються до нумізматичної продукції, може впливати на цінову динаміку та збереження цінності виробів. Зміни в податковому законодавстві можуть впливати на ринок та інтереси колекціонерів;

5) окремим проблемним питанням є обмеження експорту та імпорту нумізматичної продукції для збереження культурної спадщини. Проте, такі обмеження можуть призводити до складнощів у вільному обміні та розповсюдженні цих виробів;

6) контроль за законністю права власності на нумізматичну продукцію. Визначення власності та легітимності нумізматичних виробів може становити виклик, особливо у випадку відсутності документації або при різних власників протягом часу.

Розв'язання цих проблем може вимагати вдосконалення нормативно-правового регулювання, впровадження ефективних механізмів контролю якості та посилення адміністративно-правового регулювання нумізматичної продукції Національного банку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. Відомості Верховної Ради України, 1999. № 29. Ст.238.

2. Постанова правління Національного банку України «Про затвердження правил реалізації нумізматичної продукції Національного банку України засобами вебсайту» від 16.11.2020 р. № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0146500-20#Text>

3. Постанова правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про організацію виготовлення, випуску в обіг і реалізації пам'ятних та інвестиційних монет України, сувенірної продукції» від 30.05.2012 № 213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1044-12#Text>

4. План випуску пам'ятних та інвестиційних монет України, сувенірної продукції на 2023 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Plan_issue_com_coins_souv_prod_2023.pdf

5. Мельник К.М. Операції банку з пам'ятними монетами та їх облік. Modernization of economy: current realities, forecast scenarios and development prospects: V International scientific-practical conference (27-28th of April 2023, Kherson – Khmelnytskyi). URL:<http://surl.li/pxkeo>

REFERENCE:

1. Zakon Ukrainy Pro Natsionalnyi bank Ukrainy [Law of Ukraine On the National Bank of Ukraine] vid 20 travnia 1999 roku № 679-XIV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Official Gazette of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1999. № 29. St. 238. [in Ukrainian].

2. Postanova pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy «Pro zatverdzhennia pravil realizatsii numizmatychnoi produktsii Natsionalnoho banku Ukrainy zasobamy veb-saitu» [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine "On Approval of the Rules for the Sale of Numismatic Products of the National Bank of Ukraine through the Website"] vid 16.11.2020 r. № 146. zakon.rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0146500-20#Text> [in Ukrainian].

3. Postanova pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy Pro zatverdzhennia Instruksii pro orhanizatsiiu

vyhotovlennia, vypusku v obih i realizatsiiu pam'iatnykh ta investytsiinykh monet Ukrainy, suvenirnoi produktsii [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine On Approval of the Instruction on the Organization of Manufacturing, Circulation, and Sale of Commemorative and Investment Coins of Ukraine, Souvenir Products] vid 30.05.2012 № 213. zakon.rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1044-12#Text> [in Ukrainian].

4. Plan vypusku pam'iatnykh ta investytsiinykh monet Ukrainy, suvenirnoi produktsii na 2023 rik [Plan for the Issuance of Commemorative and Investment Coins of Ukraine, Souvenir Products for 2023] zakon.rada.gov.ua Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Plan_%D1%96ssue_com_coins_souv_prod_2023.pdf [in Ukrainian].

5. Melnyk, K.M. (2023) Operatsii banku z pam'iatny my monetamy ta yikh oblik [Bank Operations with Commemorative Coins and Their Accounting] Modernization of economy: current realities, forecast scenarios and development prospects: V International scientific-practical conference (27-28th of April 2023, Kherson – Khmelnytskyi). Retrieved from <http://surl.li/pxkeo> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 5.11.2023

УДК 340.5

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-158-163

Юркевич Ірина Ігорівна,

доктор філософії у галузі права,

доцент кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнського національного університету

e-mail: i.yurkevich@wunu.edu

<https://orcid.org/0000-0001-8025-8156>

Метельський Ігор Дмитрович,

кандидат юридичних наук, в.о. завідувача кафедри
безпеки та правоохоронної діяльності

Західноукраїнського національного університету

e-mail: i.metelsky@wunu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8518-9321>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ ТА УКРАЇНІ

У даній статті проведено порівняльний аналіз особливостей кримінального процесу в Україні та мусульманських країнах, зокрема в Ірані. Автори статті зосередилися на основних етапах кримінального процесу, від досудового розслідування до застосування покарань.

За результатами дослідження було встановлено, що засади реалізації провадження у кримінальних справах значно різняться між Україною та Іраном на всіх його етапах. Це стосується як методів розслідування, так і учасників кримінального провадження.

У дослідженні були висвітлені особливості історичного розходження кримінального провадження, особливо, що стосується саме джерел кримінального процесу. Також було досліджено основну мету покарання в Ірані та Україні, оскільки саме призначення та відбування покарання є одним з головних шляхів реалізації кримінальної відповідальності. Автори статті також проаналізували практичні аспекти застосування покарання в мусульманських країнах, які застосовують і досі та які беруть початок ще від стародавнього періоду.

Ключові слова: кримінальний процес, етапи кримінального провадження, учасники процесу, джерела.

Yurkevych I., Metelskyi I. COMPARATIVE ANALYSIS OF THE CRIMINAL PROCESS IN MUSLIM COUNTRIES AND UKRAINE

This article provides a comparative analysis of the features of the criminal process in Ukraine and Muslim countries, in particular in Iran. The authors of the article focused on the main stages of the criminal process, from pre-trial investigation to the application of punishments. According to the results of the study, it was found that the principles of the implementation of criminal proceedings differ significantly between Ukraine and Iran at all its stages. This applies to both methods of investigation and participants in criminal proceedings.

The study highlighted the features of the historical difference in criminal proceedings, especially regarding the sources of the criminal process. The main purpose of punishment in Iran and Ukraine was also investigated, since it is the appointment and serving of a sentence that is one of the main ways to implement criminal liability.